

традиції дана ознака інваріантно відсутня. Це пояснюється тим фактом, що в атлантичній традиції тлумачення концепту носить загальний характер і не передбачає вузькополітологічної специфікації. Закони сприйняття знань учнями певного ступеня диктують і дозування фактів; для атлантичної традиції «перенасиченість фактами не сприяє позитивним результатам» [3: 178].

Отже, логічним є висновок про те, що у випадку безпосередньої передачі й збереження цього виду інформації в атлантичній традиції перекладений текст не буде сприйматися як словниковий тип тексту. Або, інакше кажучи, збереження додаткової специфічно політологічної інформації спричинить внутрідискурсивне «зрушення» від словникового типу тексту до навчального, у такому випадку адекватність сприйняття того самого типу тексту в рамках обох культур неможлива.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Алексеева И.С. Введение в переводоведение: Учеб. пособие для студ. филол. и лингв. фак. высш. учеб. заведений. – СПб.: Филологический фак. СПбГУ; М.: Издательский центр «Академия», 2004. – 352с.
2. 26 основных понятий политического анализа: Ст. из англо-американского «Словаря политического анализа» Д.Плейно, Р.Риггса и Х.Робина // ПОЛИС: Политические исследования. – М., 1993. – №1. – С.77-91.
3. Редактирование отдельных видов литературы / Под ред. Проф. Н.М.Сикорского. – М.: «Книга», 1987. – 380с.
4. Plano C. Jack/ The American Political Dictionary. – 11th Edition. – Wadsworth: Thomson Learning; Belmont, CA, 2002. – 759p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Владислава Демецька – доктор філологічних наук, доцент, зав. кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови Інституту іноземної філології Херсонського державного університету.

Наукові інтереси: теорія та практика перекладу, міжкультурна комунікація, контрастивна стилістика, лінгвістика тексту, дискурсологія.

УКРАЇНСЬКІ ПЕРЕКЛАДИ „НІЧНОЇ ПІСНІ МАНДРІВНИКА” Й.В. ГЕТЕ (КІЛЬКІСНІ ОЦІНКИ ЯКОСТІ)

Тарас КИЯК (Київ, Україна)

У статті пропонується порівняльний аналіз оригінального тексту вірша та його українських перекладів на основі кількісних показників адекватності перекладу відтворення змісту оригіналу.

The article proposes the comparative analysis of the original text of the verse and its Ukrainian translations based on the quantitative measures of translation's adequacy to the transmission of the original text's sense.

Якщо під еквівалентністю перекладу розуміти структурно-семантичну близькість тексту-оригіналу та цільового тексту, то така еквівалентність у науково-технічному перекладі проглядається значно чіткіше. Це особливо характерно для фахових мов з високим рівнем абстрактності. Це одна з причин того, що вузькогалузеві тексти більш однозначні, легше препаруються, піддаються автоматичному обробленню, машинному перекладу, дають об'єктивніші статистичні оцінки. Це ніскільки не означає, що до оцінок якості художнього перекладу не можна застосовувати кількісні оцінки. Звісно, дані оцінки не можуть претендувати на повну об'єктивність, але вони спроможні суттєво доповнити масив критеріїв таких якостей, зробити загальний портрет перекладу масштабнішим, аргументованішим. Саме це спробую довести в пропонованій статті.

Слід зауважити, що аналогічні спроби робилися вже досить давно. Одним із піонерів концепції кількісних оцінок перекладу був відомий харківський перекладознавець Олександр Фінкель [5]. Вчений зробив доволі успішну спробу застосування статистичних вимірів навіть для поезії. В даній статті об'єктом його аналізу слугував всесвітньовідомий вірш Й.В. Гете „Нічна пісня мандрівника” та його переклади російською мовою. Запропоную тут застосування подібної методики на матеріалі українських перекладів даного вірша, зосередивши більше увагу на їх порівняльному аналізі.

О. Фінкель слушно вважає, що не слід постійно ховатися за суб'єктивними поняттями, як „дух твору”, „перемога духу над буквою”, забуваючи при тому, що цей „дух” не безтілесний, а знаходить своє втілення в конкретних, раціональних складниках – в лексиці, семантиці, синтаксисі і т.п. [5: 327]. Отже, суб'єктивною і дуже спрощеною буде оцінка перекладу, яка базується лише на емоційно заповнених словах без конкретизації у лінгвістичних та

літературних факторах. Так само не можна оцінювати переклад чи порівнювати різні переклади лише за їх внутрішніми літературними вартостями без „накладання” на оригінал.

Вірш „Нічна пісня мандрівника” написано в 1780 р. неподалік від Ільменау в мисливській хижині на вершині гори, де зупинився перепочити Й.В. Гете. Вірш перекладено близько 130 мовами світу, йому періодично присвячуються конференції. Дехто з читачів та перекладачів уявляють собі з вірша глибокого старця. Хибна думка, оскільки поетові йшов лише 31-й рік. Наведу тут короткий, але насичений образами цей невеличкий твір:

Wanderers Nachtlid

1. Über allen Gipfeln
2. ist Ruh,
3. in allen Wipfeln
4. spürest du
5. kaum einen Hauch.
6. Die Vöglein schweigen im Walde.
7. Warte nur, balde
8. ruhest du auch.

Дослівний переклад

1. Над всіма вершинами
2. спокій,
3. у всіх верхів'ях (дерев)
4. ти не відчуваєш
5. жодного подуву (вітру).
6. Пташки мовчать у лісі.
7. Зачекай лишень, скоро
8. ти теж відпочинеш.

За спогадами очевидців, Й.В. Гете дійсно знову приїздив на це саме місце, але вже у віці 80 років, за рік до смерті, з сумом оглянув той самий краєвид і мовив „balde ruhest du auch”.

Цікаво, що даний вірш було перекладено у XIX ст. японською мовою. В 1903 році французький дослідник японської поезії виявив текст перекладу і, не впізнавши в ньому гетевського оригіналу французькою, сприйняв як зразок японської лірики. В 1911 році німецький перекладач японської літератури наштовхнувся на цей французький текст і, сприйнявши його як переклад японської мініатюри, переклав його німецькою мовою:

Stille im Pavillon aus Jade.

Krähen fliegen stumm zu beschneiten Kirschbäumen

Im Mondlicht.

Ich sitze und weine.

Для порівняння з оригіналом „Нічної пісні мандрівника” наведу тут буквальний переклад „японського” варіанту:

Тихо в альтанці з нефриту.

Ворони летять онімло до засніжених черешень

у місячному сяйві.

Я сиджу і плачу.

Отже, ми отримали чудову ілюстрацію того, що повне ігнорування передачі в процесі перекладу лексичних складників привело до втрати того самого „духу твору”.

Слід зазначити, що мотив глибокого сну природи зустрічаємо у багатьох поетів різних епох, починаючи від давньогрецького поета Алкмана (VII ст. до н.е.), далі надibuємо спроби у Вергілія, Овідія, Аріосто, Тассо, Мільтона та багатьох інших, але ні в кого іншого цей сон не набув такого глибокого філософського звучання, як у Й.В. Гете. Російський дослідник С.В. Тураєв дав об'ємну оцінку творові: „Вірш досить характерний для ваймарського періоду творчості: він поєднує конкретність образу, майстерність деталей з філософським узагальненням. Це і картина нічної природи, і вираз заспокійливості, замирення, душевної рівноваги” [4, 497-498].

Філософію вірша зумів блискуче відтворити в російській поезії М. Лермонтов і настільки, що багатьом він видався як самостійний твір:

„Горные вершины
Спят во тьме ночной,
Тихие долины
Полны свежей мглой.
Не пылит дорога,
Не дрожат листы...
Подожди немного
Отдохнешь и ты”.

Яскравим прикладом відступу від оригіналу й схилення перед наведеним перекладом став варіант, запропонований для українського читача драматургом М. Старицьким наприкінці XIX ст.:

„Темна ніч вершини
Сном оповила,
По німій долині
Морем стала мла.
Не курить за ставом,
Не тремтять листи...
Почекай – небавом
Одітхнеш і ти!”.

Напрошується протилежний висновок: пересадне намагання відтворити лексичні складники перекладу М. Лермонтова результувало в кількох місцях відхід від норм української літературної мови, хоча „дух оригіналу” (ad hoc: перекладу російською мовою) більш-менш збережено.

Знайомлячись зі структурою „Нічної пісні мандрівника”, можна виявити, що в ньому вжито двадцять повнозначних слів та чотири службові слова (артиклі та зв’язки не враховуються). У творі відсутня підкреслена емотивність, мало метафор, епітетів.

Поетичність та філософська глибина досягаються іншими чинниками – динамікою, думкою, інтонацією, ритмікою, мелодикою. Все це намагалися передати автори українських перекладів вірша. Наведемо головні з тих, які сьогодні належать до вітчизняного літературного фонду [3: 282-295].

1. М. Бажан, 1968

*На всі вершини
Ліг супокій...
Вітрець не лине
В імлі нічній.
Замовк пташиний грай.
Не чути шуму бору.
Ти теж спочинеш скоро, -
Лиш зачекай.*

2. П. Тимочка, 1981

*Над горами зорі
Зійшли,
Все замовкло в борі,
Навкруги
Тиша без меж;
Ніч в гаї приспала пташину, -
Жди ще хвилину –
Й спочинеш теж.*

3. П. Тимочка, 1997

*Над горами зорі
Зійшли,
Ні звуку у зворі,
Лиш ти
Стомлено йдеш.*

*Ніч в гаї колише пташину.
Жди. За хвилину
І ти заснеш.*

4. Ю. Шкробинець

*Тиша над верхами
Вже лежить:
Подих між вітками
Чуєш в кожну мить.
Птаство задрімало
В гущі суєти.
Зачекай ще мало,
То заснеш і ти.*

5. І. Дамар'їн, 1988

*Гори смирились,
Крони затихли,
Птиці сумели заснуть.
Путаник-путник,
Скоро уж, скоро,
Мир снизойдет в твою грудь.*

6. І. Дамар'їн, 1999

*Над верховинами вже спокій,
І жоден лист не шелестить;
Замовкли всі птахи у лісі.
Зажди – і спокій маєш ти.*

7. М. Губко, 2003

*На гірських вершинах
Спить сніг.
Вітерець в долинах
Затих.
Тиша без краю, без меж.
Змовкнув пташиний галас.
Почекай – зараз
Ти заснеш теж.*

Окремо звернемо увагу на два варіанти перекладу, здійснені Г. Кочуром [1: 162-163]:

I варіант:

Нічна пісня подорожнього

*Гори огортає
Спокій.
Тиша безкрая
У млі глибокій,
Ніби покров густий.
Не чути ані пташини.
Діждись хвилини –
Стихнеш і ти.*

II варіант:

Нічний спів подорожнього

*Гори всі повиті
В спокій.
У верхів'ї
Сон глибокий,
Наче покров густий.
Пташки заміли в гіллі.
Зажди-но хвилі –*

Затихнеш і ти.

До показників точності перекладу О. Фінкель відносить наступні:

- а) скільки слів у перекладі співпадають з оригіналом;
- б) скільки слів перекладу синонімічні з оригіналом;
- в) скільки слів перекладу внесені перекладачем від себе [5: 337].

Принагідно зіставимо два наведені переклади М. Лермонтова та М. Старицького. Загальна кількість слів в росіянина – 20, в українця – 21; в обох в обох випадках однакова кількість складів – 44; 15 слів однакових, два синонімічні, лише 4 введені М. Старицьким від себе; кількість наголошених слів також однакова – 18, цілком збережено метричність. Отже, не зважаючи на дивовижну наближеність до перекладу М. Лермонтова, варіант М. Старицького від того лише програв.

Спробуємо тепер у зведеній таблиці №1 навести запропоновані параметри точності в інших українських перекладах аналізованого вірша, додавши також порівняльну кількість складів та кількість наголошених слів, що також характеризує переклад за формою та метричністю.

Таблиця №1

	К-ть повно- значних слів	К-ть однакових слів	К-ть слів-синонімів	Нові слова пере- кладача	К-ть наголоше- них слів	К-ть складів	К-ть складів I рядку	К-ть складів II рядку	К-ть складів III рядку	К-ть складів IV рядку	К-ть складів V рядку	К-ть складів VI рядку	К-ть складів VII рядку	К-ть складів VIII рядку
Дослівний переклад „Нічної пісні мандрівника” М. Бажан	22				14	37	6	2	5	3	4	7	5	4
П. Тимочка 1981	24	12	4	8	18	37	5	4	5	4	6	7	7	4
П. Тимочка 1997	22	8	3	11	16	39	6	2	6	3	4	9	5	4
Ю. Шкроби- нець	21	10	4	7	15	42	6	3	6	5	6	5	6	5
І. Дамар’їн 1999	17	9	2	6	12	34	9	8	9	8				
І. Дамар’їн 1988	16	6	3	7	14	34	5	5	7	5	5	7		
М. Губко 2003	22	8	4	10	16	41	6	2	6	2	7	7	5	4
Г. Кочур /I варіант/	19	6	4	9	17	41	6	2	5	5	6	8	5	4
Г. Кочур /II варіант/	20	9	3	8	17	41	6	2	5	4	6	8	5	5

Окремо звертаю увагу на авторську множинність перекладів П. Тимочка (1981 та 1997 роки) і варіанти російською та українською мовами перекладів І. Дамар’їна. Вже перші зіставлення дають право твердити, що один і той же автор перекладу „ментально”

прив'язаний до свого бачення твору, й тому параметри оцінки їхніх різних перекладів збігаються (див. таб. №1).

Акцентую увагу на перекладах Г. Кочура. До речі, вірш у його інтерпретації називається „Нічний спів подорожнього”. Знову знаходить підтвердження теза про те, що різні переклади одного і того ж виконавця дуже наближені. Отже, маємо справу з уніфікованою інтерпретацією твору одним перекладачем (див. статистику в таблиці). В обох варіантах до передостаннього рядка блискуче передано образність вірша, щоправда, наприкінці автор живає дещо фатальний штрих „спочинеш” і „затихнеш” замість „відпочинеш” в оригіналі.

Близьким до настрою та ритміки вірша можна вважати переклад Ю. Шкробинця, хоча його вжитий фрагмент „ще мало” видає закарпатську говірку, оскільки норма вимагає лексичної одиниці „трохи”.

Найвіддаленішим (заразом не зовсім вдалим) виявився за пропонованими критеріями переклад І. Дамар'їна (як російський, так і український), не кажучи вже про суттєво зменшену кількість рядків.

Якщо ж взяти за досить наближений показник адекватності перекладу відтворення змісту оригіналу, то до непоганих варіантів за пропонованою статистикою можна віднести переклади П. Тимочка (в обох випадках він намагається наблизитися до форми оригіналу – збіг за 8 показниками). Непогано поєднала дух твору з його структурою М. Губко (6 відповідників). На третьому місці фігурують постаті М. Бажана і Г. Кочура (по 4 повні збіги за пропонованими показниками).

Певен, це не гола статистика, не констатація фрагментів творчості і перекладу. Звісно, можна навести й інші параметри оцінки якості перекладів. З іншого боку, неможливо і небажано вкладати дану проблему в ложе Прокруста, бо статистика – явище дуже відносне. Крім того, до наведених тут критеріїв можна (і варто!) додавати ще інші чинники. Не кажучи вже про лінгвістичну, мистецьку та літературознавчу складові [2]. Певен, що разом вони можуть себе суттєво доповнювати. Можна недооцінювати запропоновану методіку, але в іншому разі критерії оцінки перекладів будуть недостатніми, неповними, неконкретними, суб'єктивно-емотивними.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Кочур Г.М. Друге відлуння, Переклади. – К.: Дніпро, 1991 – с. 162-163.
2. Кияк Т.Р., Науменко А.М., Огуй О.Д. Теорія і практика перекладу. Німецька мова. – Вінниця: Нова книга, 2005.
3. Науменко А.М. переклад лінгвістичний та концептуальний// Новітня філологія, №9. – Миколаїв, вид-во МДУ імені Петра Могили, 2008 р.
4. Тураєв С.В. Комментарии//Гете И.В.Избранное. – М.: Детгиз, 1963.
5. Фінкель А.М. Ночная песнь странника Гете в русских переводах /цит. за: Черноватий Л.М., Карабан В.І., Подміногін В.О., Калениченко О.А., Радчук В.Д.
6. Фінкель О.М. – забутий теоретик українського перекладознавства: Збірка вибраних праць. – Вінниця: Нова книга, 2007. – с. 326-354.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Тарас Кияк – доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри німецької мови та перекладу Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Наукові інтереси: перекладознавство.

РОСІЙСЬКОМОВНІ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ ФРАНКОВОГО ВІРША: АННА АХМАТОВА

Анатолій МОЙСІЄНКО (Київ, Україна)

У статті подано аналіз сонетів І.Франка у перекладах Анни Ахматової, простежено особливості російськомовних інтерпретацій Франкового вірша.

The article presents the analysis of Ivan Franko's sonnets in the translations of Anna Akhmatova, the peculiarities of the Russian-language interpretations of Franko's poetry.

Переклади творів Івана Франка російською мовою вперше з'являються на початку 80-х років XIX ст. Наприкінці XIX – в перші роки XX ст., крім російських авторів (Ф. Гаврилов, Ф. Білоусов, В. Смирнов та ін.), російськомовні інтерпретації Франкової прози й поезії здійснюють такі відомі українські письменники, як П. Грабовський, Х. Алчевська,